

Mál nr. E-934/2016:
Stefandi: Sjómannasamband Íslands
(*Björn L. Bergsson hrt.*)
Stefndi: Þorbjörn hf.
(*Jóhannes Bjarni Björnsson hrt.*)
Domari: Ragnheiður Bragadóttir héraðsdómari

13. nóvember 2017

D Ó M U R

HÉRAÐSDÓMUR
REYKJANESS

D Ó M U R

Héraðsdóms Reykjaness, mánudaginn 13. nóvember 2017, í máli nr. E-934/2016:

Sjómannasamband Íslands

(*Björn L. Bergsson hrl.*)

gegn

Þorbirni hf.

(*Jóhannes Bjarni Björnsson hrl.*)

Mál þetta, sem tekið var til dóms 3. október 2017, er höfðað með birtingu stefnu 28. september 2016.

Stefnandi er Sjómannasamband Íslands, kt. 570269-2249, Guðrúnartúni 1, Reykjavík.

Stefndi er Þorbjörn hf., kt. 420369-0429, Hafnargötu 1, Grindavík.

Dómkröfur stefnanda eru þær að viðurkennt verði að stefnanda hafi borðið að greiða skipverjum á fiskiskipinu Valdimar GK-195 aflahlut af heildarsöluverðmæti gráðuáfla er seldur var á markaði 29. október 2015, í samræmi við gr. 1.28.1 í gildandi kjarasamningi Sjómannasambands Íslands og Landssambands íslenskra útvegsmanna.

Þá krefst stefnandi málskostnaðar úr hendi stefnda, auk álags er nemi virðisaukaskatti af honum.

Stefndi krefst þess að hann verði syknaður af öllum kröfum stefnanda og að stefnanda verði gert að greiða honum málskostnað.

I

Stefndi er útgerðarfélag sem meðal annars gerir út fiskiskipid Valdimar GK-195. Skipið er 344,33 brúttólestr, 41,6 metra langt og heimahöfn þess er í Vogum. Skipið stundar línuveiðar og er búið betningavél. Fjörtán manns eru í áhöfn skipisins og því fer um hlutaskipi skipverja eftir grein 2.06 í kjarasamningi stefnanda, fyrir hönd aðildartelaga sinna, og Landssambands íslenskra útvegsmanna, nú Samtök fyrirtækja í sjávarútvegi, sem undirritaður var 17. desember 2008. Samkvæmt ákvæðinu skal hundráðshluti áhafnar af afla vera 32,3%.

Hinn 28. október 2015 var landað 1.574 kílóum af gráðu úr fiskiskipinu Valdimar GK-195 og var allinn seldur daginn eftir sem svokallaður VS-afla á

fiskmarkaði Siglufjarðar. Fyrir ariann fékkst að meðaltali 441 króna á kíló. Í stefnu kemur fram að samkvæmt launauppgjöri við Sigurjón Mía Stefánsson, háseta á skipinu og félagsmann Sjömannna og vélsjórarafélags Grindavíkur, fyrir tímabilið 1. október til 3. nóvember 2015, hafi við útreikning á ariahlut hans verið miðað við að verð á grálúðu í þetta sinn hafi numið 88,20 krónum á kíló. Hafi hásetahlutur skipverjans því verið reiknaður af um 20% af verðmæti arians og laun hans og annarra skipverja því sætt skerðingu sem numið hafi mismun þessa og heildarverðmætis grálúðuafrians. Uppgjör á ariannum hafi stefndi byggt á 9. og 10. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006 um stjórn fiskveiða.

Stefndi bendir á að svokallaður VS-afli byggist á ákvæðum 9. og 10. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006 um stjórn fiskveiða. Í tilgreindum ákvæðum sé kveðið á um það að skipstjóri geti haldið allt að 0,5% af uppsjávarafri og 5% af öðrum sjávarafri sem hlutádeigandi skip veðir á hverju tímabili utan ariann. Skilyrði fyrir því að skipstjóra sé þetta heimilt séu þau að hann haldi ariannum aðskildum frá öðrum ari og að ariinn sé seldur á viðurkenndum uppbóðsmarkaði. Skuli andvirði arians ráðstafað milli hliðalaust af viðkomandi uppbóðsmarkaði þannig að 80% renni í Verkefnasjóð sjávarútvegsins og 20% renni til úrgerðarinnar og skuli sá hluti skipfast milli hennar og áhafnar í samræmi við samninga þar um.

Af gögnum málsins megi sjá að á fiskveiðiarinu 2015/2016 hafi VS-afli skips stefnda, Valdmaris GK, verið ariar lítill eða 7,495 kg í ysu og 2,951 kg í grálúðu, eins og afli hafi verið reiknaður til ariannar. Einnig komi fram í gögnum málsins að heimildir skips stefnda á sama fiskveiðiarinu til svokallaðs VS-afri hafi verið samtals 126.403 kg miðað við þyngd upp úr sjó, en skip stefnda hafi aðeins nýtt 12.141 kg af þeirri heimild. Í sama skjali megi sjá að heildararíahheimildir skipsins miðað við óslægðan fisk úr sjó á fiskveiðiarinu hafi verið 2.528.044 kg og því hafi VS-afri skipsins aðeins verið 0,48% af heildararía skipsins á fiskveiðiarinu 2015/2016 eða övurlegur og innan við tíundi hluti þess sem 9. mgr. 11. gr. laga nr. 161/2006 um stjórn fiskveiða heimili.

Sú framsætning stefnda að stefndi eða skip hans stundi sérstaklega veðar á grundvelli heimilda til að landa VS-afri eða að stefndi hafi sérstakan hag af því að landa ari sem VS-afri, eða að það skapi stefnda „hagnað“ á kostnað sjómanna hans, sé röng.

Stefndi bendir á að tilgangur löggjafans með því að leyfa löndun á ari utan ariann hafi verið sá að tryggja að komið væri með allan ari að landi. Enginn

hagnaður sé fyrir útgærdina eða skipverja af því að veida og landa alla sem aðeins fæst 20% aflavæðmættis fyrir, enda hafi það ekki verið tilgangur löggjafans að VS-afli skapandi hagnað, heldur væri honum ætlað að koma í veg fyrir söun og brottkast.

Einng sé rétt að setja þann VS-afli sem deilt sé um í málinu í samhengi við laun þess sjómanns sem teft sé fram í málinu, en málið byggist á því að það hafi vantað 8.968 krónur í aflahlut til hans vegna VS-afli í október 2015. Það sé því ljóst að VS-afli skipti litlu fyrir heildarverðmætti afla skips stefnda og laun sjómanna á skipinu.

Í greinargerð rekur stefndi forsoðgu og rökkin að baki 9. og 10. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006. Bendir stefndi á að efnisregla í þá veru að útgærd gæti landað alla sem svaraði til 5% af heildarafli skips utan aflamarks gegn því að afli væri seldur á viðurkenndum uppböðsmarkaði og andvirði hans rými til Haftrannsóknastofnunar, hafi fyrst verið tekin upp í lög um sjómán fiskveiða með nýju bráðabirgðaaðkvæði samkvæmt 7. gr. b laga nr. 129/2001 um breytingu á lögum nr. 38/1990 um sjómán fiskveiða. Heimildin hafi verið veitt tímabundið út fiskveiðiafarið 2002/2003 og hafi þá átt að endurskoða í ljósi reynslunnar.

Í frumvarpinu hafi verið gærd til laga um að útgærd skips fengi 10 krónur fyrir hvert kíló selds afla sem þannig væri landað og að sú greiðsla skiptist milli útgærdar og áhafnar samkvæmt samningum þar um.

Í greinargerð hafi heimild þessi verið rökstudd með eftirtarandi hætti:

„Í þessari grein er lagt til að heimilt verði að koma með að landi í hverri veiðiferð allt að 5% af heildarafli veiðiferðarinnar og að sa afli reiknist ekki til kvóta veiðkomandi veiðiskips. Ástæða þess að þetta er lagt til er sú að með þessu móti er opnuð leið fyrir veiðiskip að koma með fisk að landi sem að öðrum kosti hefði gætað farið í hafið aftur, annaðhvort vegna þess að hann er verðlitið eða vegna þess að skipið hefur ekki hafi nægilegt aflamark í viðkomandi tegund. Nú þer áhöfn skips vissulega samkvæmt gildandi lögum að hirða allan fisk sem veiðist en það er ljóst að mikil freisung er fyrir hendi að henda verðlitið fiski og fiski sem viðkomandi skip hefur ekki nægilegt aflamark í. Hefur slíku verið mjög haldið á lofti í umræðum um fiskveiðisjómán auk þess sem niðurstöður kannana hafa staðreynt það með óvitræðum hætti að slíkt á sér stað, þótt deila megi um í hversu miklum mæli slíkt sé gert.

Hér er lagt til að upplistaða andvirðis aflans, sem ekki reiknast til kvóta, renni til Haftrannsóknastofnunarinnar og að útgærd skips og áhöfn hafi ekki hag af veiðunum

en verði þó greitt eitthvað fyrir þann kostnað og vinnu sem felst í að skila honum að landi. Til þess að ekki fari milli mála hvert andvirði sé og til að tryggja að útgerðir, sem jafnframt eru með fiskvinnslu, hafi ekki hag af þessum alla er það skilyrði að allinn verði seldur á opinberum uppbóðsmarkaði fyrir sjávarafurðir.“

Stefndi bendir á að í meðtörum þingsins hafi frumvarpinu verið breytt m.a. þannig að 5% heimildin skyldi miðast við heildarafllamark skips, en ekki allta í viðkomandi veiðiferð og að í hlut útgerðar og áhafnar skyldi koma 20% af andvirði aflans. Í rökstuðningi meirihluta sjávarútvegsgæfnadar Alþingis komi m.a. eftirfarandi fram:

„Telur meiri hlutinn að þessi breyting dragi úr brottkasti á alla, enda getur oft hattað svo til að hlutfall smáfisks sé hátt í einstökum veiðiferðum en miklu lægra í öðrum. Komu hins vegar í ljós í lok tímabils að afli sem hefur verið ráðstafað með þessum hætti sé umfram 5% reiknast umframafllinn til aflamarks skipsins. Þá er horfið frá því að verðmæti aflans sem rennur til útgerðar og áhafnar verði fastákvæðin krönutala. Þess í stað er lagt til að 20% verðmætisins komi til skippta. Er þetta talið líklegra til þess að stuðla að því að markmið ákvæðisins nái fram að ganga og muni einnig hvetja til betri meðferðar aflans.“

Með lögum nr. 75/2003 hafi heimild þessi verið endurskoðuð og framlengd um tvo fiskveiðiar eða út fiskveiðiaríð 2004/2005, en að auki hafi verið bætt við ákvæðið heimild til að landa allt að 0,5% af uppsjávaraflla utan aflamarks. Í rökstuðningi fyrir framlengingunni komi m.a. fram:

„Tilgangur þessa ákvæðis var fyrst og fremst að koma í veg fyrir brottkast með því að opna leið fyrir útgerðir til að koma með fisk að landi sem að öðrum kosti hefði getað farið í sjóinn aftur, annaðhvort vegna þess að fiskurinn væri verðilíill eða skipstíttur. Með lögum nr. 28/2005 hafi heimild þessi verið sett með varanlegum hætti í hertí ekki aflamark í viðkomandi tegund.“

Með lögum nr. 28/2005 hafi heimild þessi verið sett með varanlegum hætti í lög um stjórn fiskveiða, sem 9. og 10. mgr. 11. gr. laganna. Hafi þá sú breyting verið gerð að í stað þess að andvirði rými til Hafmannsóknastofnunar skyldi það renna til Verkefnasjóðs sjávarútvegsins, sbr. 3. mgr. 1. gr. laga nr. 37/1992 um sérstakt gjald vegna ólögmeðs sjávaraflla. Engar sérstakar röksemdir hafi verið færðar fram í frumvarpinu fyrir því að heimildin yrði gerð varanleg.

Stefndi bendir á að Verkefnasjóður sjávarútvegsins sé sjóður á vegum sjávarútvegs- og landbúnaðarráðuneytisins og sé fé úr honum að mestu varíð til rannsóknna og nýsköpunar á sviði sjávarútvegs og til eftirlits með fiskveiðum.

Meginverkefni hans felist í því að stýja við startsemi og verkefni á vegum Veðimálastofnunar, Matís öhf. sem og Rannsóknasjóðs um aukid verðmæti sjávarfangs (AVS-rannsóknasjóðs), sbr. reglur nr. 770/2011 um stjórn Verkefnasjóðs sjávarútvegsins og úthlutun úr sjóðnum.

Með lögum nr. 70/2011 hafi ákvæðinu verið breytt þannig að ráðherra var veitt heimild til að árstíðaskipta heimildinni og hafi ákvæðið verið óbreytt síðan.

Stefnandi kveðst lita svo á að uppgjör til sjómanna á grundvelli 9. og 10. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006 um stjórn fiskveiða fái ekki staðist. Stefnandi hafi trekað krafist þess að stefndi og aðrar útgæðir, sem bundnar séu af kjarasamningi Landssambands íslenskra útvegsmanna, greiði skipverjum sínum laun í samræmi við umsamin skiptakjör samkvæmt grein 1.28.1 í samningnum. Með bretti stefnanda 10. desember 2015 hafi hann skorad á stefnda að gera réttilega upp við Sigurjón Má Sigurjónsson, en án árangurs og hafi lögmanni í kjölfarið verið fallid mal skipverjans til innheimtu. Með brefti lögmannsins 14. mars sama ár hafi þess verið krafist að skipverjanum yrðu greiddar samtals 25.671 króna í ógreidd laun, dráttarvexti og innheimtukostnað.

II

Stefnandi byggir aðild sína að máli þessu á 3. tölulíð 25. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála þar sem félagi eða samtökum manna sé heimilað í eigin nafni að reka mál til viðurkenningar á tilteknum réttindum félagsmanna sína eða til lausnar undan tilteknum skyldum. Í málinu sé leitad viðurkenningar á rétti félagsmanna aðildarfélags stefnanda samkvæmt kjarasamningi sem stefnandi hafi gert á grundvelli lagaskyldu í 5. gr. laga nr. 80/1938 um stéttarfélag og vinnudeilur, en tilgangur stefnanda sé meðal annars að annast um samningagærd fyrir félag sambandsins og hagsmunagæslu fyrir þau. Eigi ákvæði 3. tölulíðar 25. gr. laga nr. 91/1991 því við í þessu tilvik.

Stefnandi byggir á því að um kjör félagsmanna aðildarfélaga hans skuli fara samkvæmt kjarasamningi Landssambands íslenskra útvegsmanna, nú Sambands Fyrirtækja í sjávarútvegi, og stefnanda sem undirritaður hafi verið 17. desember 2008 og gilt frá 1. janúar 2009. Kjarasamningurinn hafi að geyma lágmarkskjör í skilningi 1. gr. laga nr. 55/1980. Stefnandi sé bundinn af samningnum og geti ekki undan honum vikist.

Stefnandi byggir jafnframt á grundvallarreglum um samningsfrelsi en í reglumni felist að aðilar ræði efnis samnings sín á milli. Þá sé frelsi stefnanda sem stéttarfélag til þess að gera samninga við viðsemjendur sína sérstaklega varíð af 2. mgr. 75 gr. stjórnarskrár Lyðveldisins Íslands sem kveði á um að löggjafarum beri með lögum að kveða á um rétt manna til að semja um starfskjör sín og önnur réttindi tengd vinnu. Af þessu leiði að kjarasamningi verði ekki vikið til hlíðar nema skyr askinaður þar um komi fram í lögum, en sú sé ekki raunin í þessu tilviki. Í máli þessu átti svo til að stefndi hafi kosið að reikna ekki aflahlut af söluverðmætti tiltekins allra í tiltekinni veiðiferð, þ.e. grálúðu sem landað hafi verið 28. október 2015, samkvæmt kjarasamningi, heldur aðeins af 20% verðmætti grálúðuafans. Stefndi hafi talið sér þetta heimilt með vísan til 9. og 10. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006. Að mati stefnanda fái það ekki staðist enda hafi löggjafinn ekki kveðið á um að þau lög skuli ganga framur kjarasamningum sem aðilar hafa gert sín á milli um skipatakjör, í krafti lagahæimilda og stjórnarskrárvartinna réttinda þar að lütandi.

Í 1. gr. kjarasamningsins komi fram að samningurinn gildi fyrir öll skip sem gerð séu út til veiða sem skilgreindar séu í samningnum, þar með taldar linnveiðar eins og stundaðar væru á Valdimar GK-125. Um skipatakjör sé fjallað ítarlega í kjarasamningnum og byggir stefnandi á því að ákvæði kjarasamningsins kveði á um lagmarkskjör sem ekki verði vikist undan, sbr. 1. gr. laga nr. 55/1980, sbr. 7. gr. laga nr. 80/1938. Ákvæði kjarasamningsins geri ráð fyrir því að aflahlut skuli milli áhafnar og útgæðar og að aflahlut skuli aldrei skipt í fleiri stæði en menn séu á skipi í veiðiferð, sbr. 1.02 í kjarasamningnum. Stefnda Þorbirni eht. hafi því ekki verið heimilt að deila hluta aflaverðmætisins með þriðja aðila. Með því að ákveða að 80% verðmætis grálúðu rými til Verkefnasjóðs sjávarútvegsins hafi skipverjar á skipinu farið á mis við umsaminn hlut sinn í aflaverðmætti meðan opinber stofnun hafi notið góðs af. Skylda stefnda gagnvart Verkefnasjóði sjávarútvegsins breyti ekki inntaki skyldu stefnanda gagnvart skipverjum sínum. Slíkt sé hvergi áskilið eða umsamíð.

Í þessu samhengi byggir stefnandi á því að kjarasamningurinn leggi útgæðarmanni á herðar þá skyldu að tryggja skipverjum hæsta gangverð fyrir fiskinn, sbr. gr. 1.28. Ákvæði samningsins miði að auki við að tryggja sem best að skipahlutur skili sér til áhafnar með því að skorður séu settar við aðfærðar útgæðar af heildarverðmætti, t.d. vegna kaupa á veiðiheimumildum, sbr. gr. 1.28, og einnig hvað sé heimilt að draga af söluverðmætti sé afli seldur á uppboði, sbr. gr. 1.29.1 í kjarasamningnum. Þrátt fyrir þetta hafi stefndi hagað því þannig að ákvröðun um

ráðstöfun alla hafi ekki tekið mið af þessum skyldum útgæðarinnar samkvæmt fiskitegunda sem hann hafi til veidda á kostnað áhafnar, sem þó hafi innt af hendi alla þá sömu vinnu og endranær án þess að fá endurgjald vinnu sinnar nema að litlu leyti og alls ekki í samræmi við ákvæði kjarasamningsins um skiptakjör. Áreitað sé í þessum efnum að aflahæfi manna feli í sér stjórnarskrárvæðingseignaréttindi sem ekki verði skert nema fullar bætur komi fyrir. Með þessu móti telji stefnandi að stefndi hafi farið gegn óumdeildum ákvæðum kjarasamningsins um það hvernig laun sjómanna, eins og Stigjóns, skuli reiknuð með hlífðun og hlífðun af þeim alla sem fiskast og seldur er hverju sinni.

Í samræmi við ofangreint hafi aflahlut skipsins verið skipt milli 14 skipverja 29. október 2015. Samkvæmt grein 1.29.1 í kjarasamningnum skuli skipaverðmæti vera 70% og þar sem um hafi verið að ræða skip á linnveiðum með beitingargæði skuli hundræðshluti af aflaverðmæti sem eftir standi vera 32,3%, sbr. grein 2.06. Enginn ágreiningur sé með aðilum um þessar útreikningsforsendur. Aflahlutur skipverja af gráðu í tilgreindri veiðiferð hafi á hinn bóginn ekki verið reiknaður með þessum hætti heldur aðeins af 20% aflaverðmætisins og skipaverð af því aflaverðmæti einungis 70% af 20% aflaverðmætisins. Af þeirri ástæðu hafi hasetahlutur á skipinu vegna þess alla aðeins verið 2.242 krónur en ekki 11.210 krónur eins og borð hafi samkvæmt ákvæðum kjarasamningsins. Engin málfræðing rök séu fyrir slíkri eftirgjöld skipverja á launum sínum.

Loks byggir stefnandi á því að 9. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006 kveði ekki á um að ákvæðinu megi beita skipverjum til fjóns þannig að þeir fái ekki gagngjald fyrir vinnu sína. Í ákvæðinu sé aðeins mælt fyrir um að skipstjóra sé heimilt að halda tilteknu hlutfalli alla skips utan aflamarks þannig að viðkomandi afli skerði ekki það magn alla sem skipinu hafi verið úthlutað í upphafi fiskveiðisárs. Hvorki í lagaákvæðinu sjálfu né í kjarasamningi aðila sé því gefið undir fötun að úrræði þetta skuli verða á kostnað áhafnar. Gagnvart útgæðinni megi einu gilda hvernig uppgjör einstakra veiðiferða sé, þar sem aflamarkið haldist óbreytt og megi veidda stöð á fiskveiðiarinu. Á hinn bóginn sé það ekki raunin hvað áhöfn varðar, þar sem ekki sé

Víst að sama áhöfn njóti þess í launum þegar útgæðin kjósi að nýta kvóta sinn að fullu. Þannig sé ekki gefið að hagsmunir útgæðar og áhafnar fari saman í þessu efni, en hvorki lög né kjarasamningar standi til þess að útgæði geti ákveðið að áhöfn vinni launalaust við að draga fisk úr sjó telji útgæði sér hagfelldara af ástæðum er varða reksturinn að lata aflann renna í VS-sjóð.

Um lagarök visar stefnandi til meginreglna samningarettar um skyldu til að efna samninga og meginreglna vinnurettar um réttar efnidir ráðningarsamninga og rétt stefnanda til endurgjalds fyrir vinnu sína. Þá er vísað til laga nr. 55/1980 um starfskjör launafólks og skyldurtyggingu lífeyrisréttinda, laga nr. 80/1938 um stéttarfélag og vinnudeilur, laga nr. 116/2006 um stjórn fiskveiða og stjórnarskrár lýðveldisins Íslands nr. 33/1944, sérstaklega 72., 74. og 75. gr. Krata um málsskostnað stýst við 130. gr. laga um meðferð einkamála nr. 91/1991 og krata um virðisaukaskatt á málflutningsþöknun við lög nr. 50/1988.

III

Stefndi kveður malatillitunad stefnanda ómarkvissan og að eritt sé að átta sig á því hver sé grundvöllur málshöðunur stefnanda.

Stefndi kveður það óumdeilt að um kjör skipverja fari samkvæmt kjarasamningum, að kjarasamningar hafi að geyma ákveði um lagmarkslaun, réttur stéttarféлага til að semja um kaup og kjör njóti verndar stjórnarskrár og að ákveðum kjarasamninga verði ekki vikið til hliðar nema með skýrum ákveðum í lögum.

Í stefnu sé því haldið fram að í tilvikinu séu ekki fyrir hendi skýr lagarákveði stefnandi telji þau ekki vera nægilega skýr. Stefndi kveðst gera athugasemdir við umfjöllun stefnanda og kveður sölu á aflannum og ráðstöfun á söluandvirði hans ekki á forræði stefnda heldur bundin í lög. Í lokamálslið 10. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006 um stjórn fiskveiða sé með nokkuð skýrum og afdráttarlausum hætti kveðið á um það að 20% af endurgjaldi til útgæðar fyrir VS-afla skuli skipt milli útgæðarinnar og áhafnar í samræmi við samninga þar um. Af ákveðinu sjálftu og skýringum með því leioi að umrædd hlutdeild eigi að koma til skiptingar milli útgæðar og áhafnar, en ákveði þetta hafi verið skýrt svo í greinargerð við lögfestingu þess:

„Hér er lagt til að upplistaða andvirðis aflans, sem ekki reiknast til kvóta, renni til Haftrannsóknastofnunarinnar og að útgæði skýps og áhöfn hafi ekki hag af veidunum en verði þó greitt eitthvað fyrir þann kostnað og vinnu sem felst í að skila honum að landi.“

Stefndi kveður markmið reglunar í 9. og 10. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006 vera að vinna gegn brottkasti og þar með söun á verðmætum. Af málalíbúnaði stefnanda verði ekki ráðið hvort stefnandi geri ágreining um sjórnskipunartelgi gildi þessa lagaákvæðis. Í stefnu sé árett að að aflagæfi manna séu sjórnskrávarin eignarteltingi án þess að skýrt sé nánar eða fjallað um hvort og af hvaða ástæðum stefnandi telji brotið gegn sjórnskrárvörðum réttindum skipverja. Verði því fremur að telja að stefnandi sé með almennum hætti að minna á að aflagæfi njóti verndar sjórnskrávar en að um sé að ræða málástand þess efnis að ákvæðin brjóti gegn ákvæðum sjórnskrávarinnar.

Stefndi kveður málalíbúnað stefnanda virðast byggjast á þeirri forsendu að í 10. mgr. 11. gr. laga um sjórnskrávar se ekki kveðið á um það með nægilega skýrum hætti að 20% af aflagæfi svonfnis VS-afla komi til skipa milli útgæðar og áhafnar. Í stað þess að fjalla um óskýrleika lagaákvæða kjósi stefnandi að setja mál sitt fram eins og engin lagaákvæði séu fyrir hendi og að ákvörðun um að 20% af söluverði VS-aflans komi í hlut útgæðar og áhafnar se einhlíða ákvörðun stefnda.

Stefnandi haldi því ítrekað fram að stefndi, þ.e. „útgæðin“, taki ákvörðun um það hvort heimild til að landa VS-afla se nýtt hverju sinni. Samkvæmt 9. mgr. 11. gr. laga um sjórnskrávar se það hins vegar alfarið á valdi skipverja að ákveða það. Ástæða þess að skipverja se falið þetta vald, en ekki útgæð skipa, se væntanlega sú að ákvæðinu se eilað að færa skipverjum tæki til að bregðast við þegar skipið fær afla sem það hafi ekki aflagæfing fyrir. Í tilvikum stefnda se það algilt að skipverjar á skipum hans fari einir með þetta vald og því se ekki rétt að útgæðin hafi tekið eða komið að ákvörðunum um löndun á svonfnum VS-afla.

Stefndi kveðst að öðru leyti hafna málástandum stefnanda og kveðst telja sig hafa við uppgjörið fylgt ákvæðum 10. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006, 1. gr. laga um 24/1986 um skipavæðing og ákvæðum kjarasamnings aðila.

Stefndi byggir á því að ákvörðun skipverja Valdimars GK um að landa graiðunafila í október 2015 sem VS-afla og uppgjör við áhöfn vegna þessa afla hafi verið í samræmi við ákvæði 9. og 10. mgr. 11. gr. laga um sjórnskrávar. Stefndi byggir á því að ákvæðin kveði með afdattarlausum hætti á um það að 20% af andvirði selds afla skipstist milli útgæðar og áhafnar samkvæmt samningnum þar um. Er óumdeilt að uppgjör við skipverja vegna þessa afla hafi farið fram með þeim hætti.

Stefndi byggir á því að það heildarverðmæti sem útgæðin hafi fengið fyrir aflann hafi komið til skipa. Því hafi að öllu leyti verið farið að 1. gr. laga um

Agreiningur í máli þessu lýtur að stjórnskipulegu gildi 9. og 10. mgr. 11. gr. laga nr. 116/20016 um stjórn fiskveiða. Í tilgreindum ákvæðum er kveðið á um að skipstjóra sé heimilt að ákveða að allt að 0,5% af uppsjávarafra og 5% af öðrum sjávarafra, sem skipið veiðir á hverju tímabili, reiknist ekki til aflamarks þess. Heimildin er bundin þeim skilyrðum í fyrsta lagi að aflannum sé haldið aðskildum frá öðrum alla skipsins, í öðru lagi að aflinn sé seldur á viðurkenndum uppbóðsmarkaði

Kjarasamningi sem kröfugerðin vísaði til.

Agreiningur í máli þessu lýtur að stjórnskipulegu gildi 9. og 10. mgr. 11. gr. laga nr. 116/20016 um stjórn fiskveiða. Í tilgreindum ákvæðum er kveðið á um að skipstjóra sé heimilt að ákveða að allt að 0,5% af uppsjávarafra og 5% af öðrum sjávarafra, sem skipið veiðir á hverju tímabili, reiknist ekki til aflamarks þess. Heimildin er bundin þeim skilyrðum í fyrsta lagi að aflannum sé haldið aðskildum frá öðrum alla skipsins, í öðru lagi að aflinn sé seldur á viðurkenndum uppbóðsmarkaði

svó á að hún sætti að þessu leyti takmörkun af því að þeir einir tækju laun eftir þeim skipverja í áhöfninni sem væru félagsmenn í aðildarfélögum sóknaraðila yrði að líta Hæstaréttar að þótt kröfugerð stefnanda væri eftir orðum sínum ekki bundin við þá sóknaraðila að gæta þeirra hagsmuna sem dómkráfan tæki til. Þá kom fram í dómi nafni máli til viðurkenningar á umstefndum réttindum, enda samræmdest það tilgangi stefnandi hefði á grundvelli 3. mgr. 25. gr. laga nr. 91/1991 heimild til að reka í eigin lagi fyrir héraðsdóm að taka málið til efnisméðferðar. Fram kom í dómi Hæstaréttar að dómi Hæstaréttar 12. júní 2017 í máli nr. 313/2017 var úrskurðurinn felldur úr gildi og aðild stefnanda að málinu uppfyllti ekki skilyrði 3. mgr. 25. gr. laga nr. 91/1991. Með máli þessu var vísað frá dómi með úrskurði 3. maí 2017 á þeim grundvelli að

IV

verð 1.574 kíló.

2015/2016 hafi verð 733 kíló, en landaður VS-aflí í grálúðu í umræddri veiðiferð hafi varin af lögum. Aflamark skips stefnda, Valdímars GK, í grálúðu fyrir fiskveiðiaárið afra utan aflamarks með öðrum hætti en samkvæmt lögum um stjórn fiskveiða sé ekki að landa afra utan aflamarks nema sem VS-afla. Kráfa stefnanda um löndun og sölu á Stefndi byggir á því að ekki sé heimilt samkvæmt lögum um stjórn fiskveiða skipst hafi milli útgerðarinnar og áhafnarinnar.

aflaverðmæti sem komið hafi í hlut útgerðarinnar hafi verð meira en þau 20% sem gegnum stefnda eins og ætla megi af málalítlunni stefnanda. Ekki sé því rétt að greiðsla sem fari til Verkefnasjóðs sjávarútvegsins komi því ekki frá stefnda eða fari í söluverði hans á uppbóði, en hin 80% fari til Verkefnasjóðs sjávarútvegsins. Sú útgerðin fái fyrir aflann. Það „heilðarverðmæti“ sem útgerð fái fyrir VS-afla sé 20% af útreikningi á hlut eða aflaverðlaunum skuli taka mið af því heildarverðmæti sem sem koma skuli til skipa. Í 1. gr. laga nr. 24/1986 sé kveðið á um það að við kjarasamningi aðila sé vísað til laga nr. 24/1986 um skilgreiningu á því aflaverðmæti skipaverðmæti nr. 24/1986 og ákvæði 1.29 í kjarasamnings aðila. Í grein 1.29 í

og í þriðja lagi að andvirði hans, að frádrögnum hafnargjöldum og kostnaði við uppboðið, sé ráðstafað þannig af forráðamönnum viðkomandi uppboðsmarkaðar að 80% renni til Verkefnasjóðs sjávarútvegsins, sbr. 3. mgr. 1. gr. laga nr. 37/1992 um sérstakt gjald vegna olögmeats sjávaraflla, og 20% til útgerðar skipsins, sem skiptist milli útgerðar og áhafnar samkvæmt samningnum þar um.

Stefnandi byggir á því að ákvæði þessi samræmist ekki ákvæðum kjarasamnings stefnanda og Landssambands íslenskra útvegsmanna, nú Sambands fyrirtækja í sjávarútvegi, sem gilt hafði frá 1. janúar 2009, en hann hafði að geyma lágmarkskjör samkvæmt 1. gr. laga nr. 55/1980. Samkvæmt kjarasamningnum sé í fyrsta lagi óheimilt að deila aflaverðmæti með þriðja aðila og í öðru lagi hafði 70% af afverðmæti aflans átt að koma til skipa á milli áhafnar og útgerðar og þar af hafði 32,3% átt að koma í hlut áhafnarinnar. Af heildarstöluverðmæti grálúðuafllans, 694.134 krónum, hafði því 70% átt að koma til skipa á milli áhafnar og útgerðar eða 485.894 krónum og af þeirri fjárhæð hafði 32,3% átt að koma í hlut áhafnar eða 156.944 krónum. Áhafnarméðlimir hafði verið 14 og hafði því 11.210 krónum átt að koma í hlut hvers skipverja. Vegna ákvæða 9. og 10. mgr. 11. gr. laga nr. 116/20016 um sjórn fiskveiða hafði eingöngu 20% aflaverðmætsins runnið til útgerðarinnar og af því hafði 70% komið til skipa á milli áhafnar og útgerðar. Þar af hafði í hlut áhafnarinnar komið 32,3% eins og að framan greinir. Í hlut hvers skipverja hafði því komið 2.242 krónum í stað 11.210 króna.

Stefnandi byggir á því að áðurgreind ákvæði fari í bága við 2. mgr. 75. gr. stjórnarskrár Íslands þar sem segir að í lögum skuli kveðið á um rétt manna til að semja um starfskjör sín og önnur réttindi tengd vinnu. Af þessu leiði að kjarasamningi verði ekki víkíð til hiðar nema skyr áskilnaður þar um komi fram í lögum, en sú sé ekki raunin í þessu tilviki.

Um fiskveiðar á Íslandsmiðum gilda m.a. lög nr. 116/2006 um sjórn fiskveiða. Samkvæmt 1. gr. þeirra er markmið laganna að stuðla að vernaðun og hagkvæmri nýtingu nýjastofna á Íslandsmiðum og tryggja með því trausta atvinnu og byggð í landinu. Samkvæmt 1. mgr. 3. gr. laganna ákveður ráðherra að fengnum tillögum Hafnansöknastofnunar með reglugerð þann heildaraflla sem veiða má á ákveðnu tímabili eða vertíð ur þeim einstöku nýjastofnum við Ísland, sem talið er að takmarka verði veiðar á, og skulu heimildir til veiða samkvæmt lögnum miðast við það magn. Í 2. mgr. 3. gr. segir að leyfður heildarafli botnfrisktegunda skuli miðaður við veiðar á 12 mánaða tímabili, frá 1. september ár hvert til 31. ágúst á næsta ári og nefnist það

timabil fiskveiðiar. Samkvæmt 3. mgr. 8. gr. ræðst aflamark veiðiskips á hverju fiskveiðiaríari af leyfðum heildarfla í viðkomandi tegund og hlutdeild skipsins í þeim heildarfla. Samkvæmt gögnum málsins giltu áðurgreindar takmarkanir á veiðum á grálúðu á þeim tíma sem um ræðir í málinu, þ.e. á fiskveiðiaríinu 2015/2016.

Samkvæmt framlögðum gögnum um aflmarkstöðu Valdmaris GK 195 á fiskveiðiaríinu 2015/2016 nam aflamark þess í grálúðu samtals 987 kg og var það aflamark í heild sinni fært yfir á annað skip. Með tilfærslu úr annarri tegund var aflamark sem nam 733 kg í grálúðu skráð á skipið aftur, sbr. heimild í 1. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006, og virðist það hafa verið gert í lok fiskveiðiaríarsins, þ.e. á tímabilinu júní til ágúst 2016. Hinn 28. október 2015, þegar skipið landaði grálúðufla þeim sem til umfjöllunar er í málinu, var skipið ekki með skráð aflamark í grálúðu og var allur grálúðuafinn, 1.574 kg, því seldur sem svokallaður VS-aflí með heimild í 9. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006 á uppbóðsmarkaði 29. október 2015. Skipið var hins vegar með aflamark í öðrum tegundum sem landað var umræddan dag og var sá aflí seldur á uppbóðsmarkaði sama dag.

Áðurgreind heimild í 9. mgr. 11. gr. laga um stjórn fiskveiða kom fyrst í lög með nýju bráðabirgðakvæði XXIX í lögum nr. 38/1990 um stjórn fiskveiða, sbr. lög nr. 129/2001 um breytingu á lögnum, og gilti heimildin í fyrstu út fiskveiðiaríð 2002/2003. Heimildin var síðar framlengd með lögum nr. 75/2003 og að lokum færð varanlega í lög með lögum nr. 28/2005. Í athugasemdum með frumvarpi til laga nr. 129/2001 og frumvarpi til laga nr. 75/2003 kom m.a. fram að tilgangur heimildarinnar væri fyrst og fremst að koma í veg fyrir brottkast með því að opna leið fyrir útgerðir til að koma með fisk að landi sem að öðrum kosti hefði getað farið í sjóinn aftur, annaðhvort vegna þess að hann væri verðlittill eða vegna þess að skipið hefði ekki nægilegt aflamark í viðkomandi tegund. Þótt áhöfn skips bæri vissulega lagaskylda til að hirða allan fisk sem veiddist væri ljóst að mikil freisting væri fyrir hendi að henda verðlittlum fiski og fiski sem viðkomandi skip hefði ekki nægilegt aflamark í. Gert væri ráð fyrir að útgerð skips og áhöfn hefðu ekki hag af veiðunum, en yrði þó greitt eitthvað fyrir þann kostnað og vinnu sem fælist í að skila honum að landi.

Samkvæmt framangreindu var tilgangur heimildarinnar sá að sporna gegn brottkasti á fiski og þar með söu verðmæta, sem og að hvetja til betri meðferðar aflans.

Launakerfi íslenskra sjómanna hefur lengst af byggst á hlutaskiptum, þ.e. sjómönnum á fiskiskipum hefur verið greitt með ákveðinni hlutdeild í þeim afla sem

skip þeirra kemur með að landi í stað fasta mánáðarlana, sbr. ákvæði kjarasamnings stefnanda og Landssambands íslenskra útvegsmanna, nú Sambands fyrirækja í sjávarútvegi, sem gilt hefur frá 1. janúar 2009. Í grein 1.29 í kjarasamningnum segir sjávarútvegi, sem gilt hefur frá 1. janúar 2009. Í grein 1.29 í kjarasamningnum segir að um skiptaverðmæti aflans fari samkvæmt lögum nr. 24/1986 um skiptaverðmæti og greiðslumiðlun innan sjávarútvegsins, nú lög um skiptaverðmæti, sbr. lög nr. 44/2013 um breytingu á þeim. Í lögum nr. 24/1986 er kveðið á um að skiptaverðmæti aflans til hlutaskipta skuli vera ákveðin hlutfallstala af því heildarverðmæti sem útgerðin fær fyrir aflann. Þá segir í grein 1.28.1 í ádurgreindum kjarasamningi að útgerðarmáður hafi með höndum sölu aflans og hafi til þess umboð áhafnar að því er aflahlut hennar varðar. Þá skuli útgerðarmáður tryggja skipverjum hæsta gangverð fyrir fiskinn.

Eins og áður greinir var aflamark fiskiskipsins Valdímars GK 195 í grálúðu á umræddu fiskveiðitari 733 kg. Heildargrálúuafli skipsins á fiskveiðitárinu var hins vegar 3.694 kg eða 2961 kg umfram aflamarkið. Samkvæmt þeim reglum sem gilda um fiskveiðar hér við land og áður hefur verið lýst, sbr. 1 mgr. 3. gr. og 3. mgr. 8. gr. laga nr. 116/2006, hatði stefndi því ekki heimild til að veða nema hluta af þeim grálúuafli sem skipið kom með að landi á ádurgreindu fiskveiðitari. Samkvæmt 11. gr. laganna er við slíkar aðstæður í fyrsta lagi heimilt að skerða aflamark annarra botnfiskskregunda í sama hlutfalli, sbr. 1. mgr. 11. gr., en slík heimild er þó takmörkuð, í öðru lagi að draga umframafliann frá við úthlutun aflamarks næsta árs, sbr. 4. mgr. 11. gr., en sú heimild er einnig takmörkuð, og í þriðja lagi að ákveða að umframafliinn reiknist ekki til aflamarks skipsins, sbr. 9. mgr. 11. gr., með þeim skilyrðum sem þar greinir og áður hefur verið gerð grein fyrir. Voru stefndi og áhöfn skipsins bundin af þessum reglum laga nr. 116/2006 um stjórn fiskveiða, sem eins og áður greinir hafa að markmiði að verndun og hagkvæmri nýtingu nýfastofna á Íslandsmiðum, og hlaut uppgjör á milli útgerðar og áhafnar að taka mið af þessum reglum. Eins og áður greinir og í samræmi við 10. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006 rann 20% af söluandvirði VS-aflans til stefnda og skiptist því það „heildarverðmæti sem útgerðin [fékk] fyrir hann“ á milli stefnda og áhafnar í samræmi við ákvæði kjarasamnings aðila þar um, sbr. grein 1.29, og lög nr. 24/1986 um skiptaverðmæti. Með hljóðsjón af framanangreindu verður ekki fallist á það með stefnanda að það fyrirkomulag sem mælt er fyrir um í 9. og 10. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006 samræmist ekki ádurgreindum kjarasamningi eða fari í bága við 1. gr. laga 55/1980 og 2. mgr. 75. gr. stjórnarskrárinna.

Þá bendir stefnandi á að ákvæði ádurgreinds kjarasamnings stefnanda og Landssambands íslenskra útvegsmanna, nú Sambands fyrirækja í sjávarútvegi, leggi

þá skyldu á herðar útgæðar að hun tryggði skipverjum hæsta gangverð fyrir aflann og að ákvæði kjarasamningsins miði að því að tryggja sem best hlut áhafnar í aflaverðmætinu. Þrátt fyrir þessar skyldur hafi stefndi ákveðið einhliða í greint sinn að selja gráðuáflann sem svokallaðan VS-afla á uppboðsmarkaði þannig að einungis 20% verðmætis hans hafi runnið til útgæðarinnar. Á þennan hátt geti útgæð ákveðið að ráðstafa afla úr tiltekinni veiðiferð sem VS-afla á kostnað áhafnar, sem þó inni af hendi sömu vinnu og endranær án þess að fá endurgjald vinnu sinnar nema að litlu leyti og alls ekki í samræmi við ákvæði kjarasamnings um skipatakjör. Útgæðin geti hins vegar ákveðið síðar að nýta aflamark sitt í viðkomandi tegund, jafnvel á öðru skipi með annarri áhöfn. Engu skipi því fyrir útgæðina hvernig uppgjör einstakra veiðiferða er. Hið sama gildi hins vegar ekki um áhöfnina, en ekki sé víst að sama áhöfn og skipi með sér verðmæti VS-aflans njóti þess síðar í launum þegar útgæðin kys að nýta aflamark sitt í viðkomandi tegund.

Skilja verður malatilbúnað stefnanda á þann hátt að hann telji að framangreint fyrirkomulag geti haft í för með sér skerðingu á aflahæfi skipverjanna, sem njóti verndar eignarréttarákvæðis 72. gr. stjórnarskrár Íslands, sbr. t.d. dóm Hæstaréttar 22. maí 1998 í máli nr. 311/1997.

Af gögnum málsins verður ekki fulllirt að sú ákvörðun skipstjóra að nýta sér heimild 9. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006 til að selja umframafla af gráðu sem VS-afla í greint sinn hafi verið á kostnað þeirrar áhafnar, sem var á skipinu í umræddri veiðiferð, umfram áhafnir skipsins í öðrum veiðiferðum eða á öðrum fiskiskipum stefnda, en engra upplýsinga nýtur við um það hvernig mannað var í áhöfn skipsins Valdinars GK 195 í einstökum veiðiferðum á fiskveiðiarinu eða hvernig uppgjóri og greiðslum til einstakra áhafnarméðlima var háttáð. Þá liggur fyrir að nýting heimildarinnar færði stefnda ekki fjárhagsleg gæði á kostnað áhafnarmar, en eins og áður greinir var því heildarverðmæti sem útgæð fékk fyrir aflann skipt á milli útgæðar og áhafnar í samræmi við kjarasamning.

Þá liggur fyrir að heildarafli Valdinars GK 195 á áðurgreindu fiskveiðiaári var 2.528.044 kg, en samtals var 2.141 kg af gráðu og ysu ráðstafað sem svokölluðum VS-afla eða sem nemur 0,48% af heildarafilanum. VS-afla skipsins var því óverulegur hluti af heildarafila skipsins og innan við tíundi hluti þess sem 9. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006 heimilar. Þá ber að líta til þess að með lögfestingu heimildar í 9. og 10. mgr. 11. gr. var opnuð leið fyrir veiðiskip til að koma með verðlittinn fisk eða umframafla að landi, sem að öðrum kosti hefði getað farið í hátið aftur, sbr. ummæli í

Rétt endurriti staðfestir,
í Héraðsdómi Reykjaness, 13. nóvember 2017

Ragnheiður Bragadóttir

Stefnandi greiði stefnda 800.000 krónur í málkostnað.

Íslands.

Stefndi, Þorbjörn hf., er sýkn af dómkröfum stefnanda, Sjómannasambands

Dómsorð:

Við uppkvaðningu dómnsins var gætt ákvæða 1. mgr. 115. gr. laga nr. 19/1991.

Ragnheiður Bragadóttir héraðsdómari kveður upp dóminn.

málkostnað, sem þykir hæfilega ákvæðinn 800.000 krónur.

Samkvæmt 1. mgr. 130. gr. laga nr. 91/1991 er stefnanda gert að greiða stefnda

dómkröfum stefnanda.

Samkvæmt framangreindu er niðurstæða málsins sú að sýkna stefnda af

fari við 1. mgr. 72. gr. sjómanskrár Íslands.

sér þá skerðingu á aflahæfi skipverjanna á Valdinnar GK 195 í greint sinn að í bága

hafi verið fram á að reglur 9. og 10. mgr. 11. gr. laga nr. 116/2006 hafi haft í för með

Með hljóðsýn af öllu framangreindu er ekki fallist á það með stefnanda að sýnt

fyrir þann kostnað og vinnu, sem fælist í að skila honum að landi.

miðað að útgæro skips og áhöfn hefði ekki hag af veiðunum, en yrði þó greitt eitthvað

ótvíræðum hætti að tókast hafi að henda slíkum afla. Eins og áður greinir var við það

lögum um sjóm fiskveiða, en þar kemur fram að kannanir hafi staðreynt með

athugasemddum með frumvarpi til laga 129/2001 og laga nr. 75/2003 um breytingu á